

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשע"ט, 2019, שאלון: 1281

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה (56 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 28 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (12 נקודות), ויש לבחור שניים מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף - 8 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

(1) דוגמאות לפיהן אליהו אינו פועל כפי שמצפים שנביא יפעל (על התלמיד להביא שלוש ולהסביר):

- "וירא ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע... אַן: "והוא הלך במדבר..." – בעקבות איומה של איזבל, שתהרוג את אליהו, האחרון בורח משטחה של ממלכת ישראל לכיוון מדבר יהודה. אליהו נוטש את תפקידו ואת העם, ובכך אינו נוהג כמצופה מנביא, שאמור להיות עם העם ולשמש לו כמצפן מוסרי ודתי כאחד.
- "...וישאל נפשו למות..." – אליהו מבקש מה' להרוג אותו, שכן לא צלח בתפקידו. רצונו של אליהו למות מעיד על אי רצונו להמשיך בתפקידו, על נטישתו את העם והפקרתו בידי אחאב ואיזבל. בכך הוא אינו נוהג כמצופה ממנו כנביא, האמור להגן על העם מפני אלה הפוגעים בו.
- "ויאמר קנא קינאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו ואתך אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה" – אליהו מקטרג על העם, מאשים אותו בחטאים ודורש מה' להענישו. אליהו אינו נוהג כמצופה מנביא, ואינו מגן על העם מפני זעמו של ה', כפי שנביא אמור לעשות.

- "ויאמר קנא קינאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה" – גם לאחר התגלות ה' לאליהו, הדורשת ממנו לפעול לא רק על פי מידת הדין אלא גם על פי מידת הרחמים, אליהו אינו ממלא את תפקידו כנביא כמצופה ממנו – לסגור על העם – אלא נותר נביא קיצוני ובלתי מתפשר, המקטר על עמו ומבקש להענישו.
 - (2) סיבה אפשרית לפעולותיו של אליהו (על התלמיד לכתוב אחת):
 - אליהו בורח למדבר יהודה – הסיבה לכך היא: חייו של אליהו נתונים בסכנה לאור איומיה של איזבל. אילו היה נשאר בישראל ונרצח על ידי איזבל – לא היה יכול לפעול למען העם.
 - אליהו מבקש למות – הסיבה לכך היא: אליהו חש ייאוש מתפקידו, שכן הוא לא הצליח בו כפי שרצה.
 - אליהו מקטר על העם – הסיבה לכך היא: אליהו הוא נביא קיצוני, קנאי לה'.
 - אליהו ממשיך לקטר על העם לאחר התגלות ה' – הסיבה לכך היא: אליהו הוא נביא קיצוני, שאינו מוכן להתפשר על דרכו.
- וכן תתקבלנה תשובות נוספות.

סעיף ב'

- (1) הדמיון בין מעשה אליהו למען האלמנה לבין מעשה המלאך למען אליהו הוא: דאגה למזון. בפרק י"ז אליהו עושה נס עבור האלמנה – הוא דואג לה למזון: הקמח והשמן לא יסתיימו עד לתום הבצורת: "כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תת ה' גשם על פני האדמה". בפרק י"ט המלאך מספק מזון לאליהו: "ויאמר לו קום אכול ויבט והנה מראשתיו עגת רצפים וצפחת מים" (אן: פסוקים 7-8).
- (2) מן הדמיון בין מעשים אלה ניתן ללמוד שכפי שאליהו דאג לאלמנה, שאינה מעם ישראל, בזמן בצורת, וכפי שהמלאך דאג לאליהו כאשר היה במצוקה, היה מן הראוי שאליהו ידאג לעם, ולא ינטוש אותו בעת מצוקה.

סעיף ג'

- (1) בפסוק 10 אליהו מגיב לשאלת ה' להימצאותו במדבר, ואומר: "ויאמר קנא קינאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה" – אליהו פותח את דבריו בכך שמטרתו היא להגן על כבודו של ה', שכן הוא מקנא לו. לכן, הוא מאשים את העם ודורש להענישו. גם לאחר התגלות ה' לאליהו, הדורשת ממנו לפעול לא רק על פי מידת הדין אלא גם על פי מידת הרחמים, אליהו חוזר בפסוק 14 על דבריו: "ויאמר קנא קינאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה" – כלומר, אליהו נותר נביא קיצוני ובלתי מתפשר, המקטר על עמו ומבקש להענישו, שכן הוא קנאי לה' ומבקש להגן על כבודו.

(2) בפסוק 16 בירמיהו אלוהים אוסר על ירמיהו להתפלל בעד העם, ולהגן עליו מפני זעמו של האל. איסור זה מעיד על רצונו של ירמיהו להגן על העם מפני ה' ולמנוע ממנו להעניש את העם.

סעיף ד'

- (1) בפסוק 4 אליהו בורח למדבר יהודה, שם הוא מבקש למות בשל אי הצלחתו במילוי תפקידו כנביא. בשל נטישת אליהו את העם ואת תפקידו וחוסר רצונו להמשיך בתפקיד זה, מחליט ה' בפסוק 16 ל'פטר' את אליהו מתפקידו, ולמנות במקומו נביא חדש – אלישע.
- (2) לדעתי, ה' עדיין רוצה בשליחות אליהו, משום שבספר מלכים אליהו מתפקד רק כמי שמייצג את ה' בפני העם ומקטרג על העם. אין הוא ממלא את חלקו השני של התפקיד – ייצוג העם בפני ה' וסנגור עליו. על מנת שאליהו ימלא את מכלול תפקידו כנביא, ה' מועיד אותו גם לתפקיד של משכין שלום בין אבות לבנים. וכן תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות.

שאלה 2

סעיף א'

- (1) על התלמיד להביא ראיה אחת לכל אחד מסוגי התחומים ולהסבירם :
עבודת אלילים :
- "ויקם מזבחת לבעל ויעש אשרה" – מנשה הקים במות לעבודת הבעל והאשרה - עבודת אלילים.
 - "ושתחו לכל צבא השמים ויעבד אתם" – מנשה סגד לגרמי השמיים – עבודת אלילים.
 - "ועונן ונחש ועשה אוב וידענים" – מנשה עסק בגילוי עתידות בדרכים שונות במסגרת עבודת אלילים.
- שילוב עבודת אלילים בעבודת ה' :
- "ובנה מזבחות בבית ה'.." – מנשה בונה מזבחות לעבודה זרה ומציב אותם בתוך בית המקדש.
 - "וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה'.." – מנשה מציב את פסל האשרה בתוך בית המקדש.
- ביטול הרפורמה בתחום הדת :
- "וישב ויבן את הבמות אשר אבד חזקיהו אביו.." – מנשה מבטל את ריכוז פולחן ה' בבית המקדש, ובונה מחדש מזבחות לה' ברחבי יהודה.

(2) לפי המתואר בפסוקים 17-18, על אף החטאים הרבים של מנשה, הוא מת מבלי שנענש. עובדה זו מנוגדת לתפיסת הגמול שבמקרא לפיה "צדיק ורע לו רשע וטוב לו" – צדיקים מקבלים שכר, ורשעים נענשים. אן: עובדה זו מנוגדת לתפיסת הגמול שבמקרא לפיה ה' שופט את בני האדם בגמול אישי – כל אדם נענש או מקבל שכר בהתאם למעשיו שלו.

סעיף ב'

(1) על אף העובדה שגם אחאב וגם מנשה חטאו בעבודת הבעל והאשרה, מעשיו של מנשה פגעו בעבודת ה' יותר ממעשיו של אחאב. ניתן להסביר זאת באופן הבא: אחאב עבד את הבעל והאשרה, אך לא שילב אותם במסגרת עבודת ה': "... ויעבד את הבעל וישתחו לו. ויקם מזבח לבעל...". לעומתו, מנשה חילל את בית המקדש של ה', באמצעות הכנסת פסל האשרה: "וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה'...". לאור זאת, ניתן לבסס את הטענה שמעשיו של מנשה פגעו בעבודת ה' יותר ממעשיו של אחאב.

(2) הרעה הצפויה ליהודה היא חורבן הממלכה וגלות תושביה בשל חטאי מנשה, בדומה לגורלה של ממלכת ישראל, שאירע בשל חטאי אחאב. כשם שאחאב החטיא את ממלכת ישראל וגרם להשמדתה, כך יקרה גם לממלכת יהודה, בשל חטאי מנשה.

סעיף ג'

(1) על פי המתואר בפסוק 16 מנשה גרם למותם של צדיקים - הביא לרציחתם של חפים מפשע. בדומה למנשה, גם אמון, בנו, היה מלך חוטא, כאביו. לאור זאת, המלכת יאשיהו, בנו של אמון ונכדו של מנשה, עלולה לעורר תמיהה: איך ייתכן שעל אף מעשיהם של מנשה ואמון, עדיין שושלת מלוכה זו ממשיכה למלוך: מדוע לא מחליפים אותה? אן: איך ייתכן שעל אף מעשיהם של מנשה ואמון, עדיין שושלת מלוכה זו ממשיכה למלוך, וה' מאפשר זאת?

(2) ההסבר האפשרי להמלכת יאשיהו על פי שמואל ב ז, 13-17 הוא: לפי כתוב זה ה' הבטיח לדוד ששושלתו תמלוך לנצח, ללא כל הצבת תנאים הנוגעים להתנהגותה. לאור זאת, על אף חטאיהם של מנשה ואמון, שושלת דוד ממשיכה לשלוט ביהודה, ויאשיהו מומלך למלך.

סעיף ד'

(1) ההסבר האפשרי לשלטון הממושך של מנשה על פי הכתוב בדברי הימים הוא: מנשה חטא, אך נענש על חטאיו, הוא הוגלה לבלל: "ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחתים ויוליכהו בבלה". לאחר הגלייתו חזר בתשובה, הוחזר לארץ, והפך למלך צדיק: "...ויכנע מאוד מלפני אלהי אבתיו... וישיבהו ירושלים". לאור זאת, ניתן להבין מדוע מלך חמישים וחמש שנה.

(2) ההסבר האפשרי לשלטון הממושך של מנשה, על פי פירושים של פינקלשטיין וסילברמן הוא: מנשה מלך חמישים וחמש שנה, כיוון שהוא שיקם את ממלכת יהודה, והיה אחראי לפעילות פוליטית מבריקה, שכללה שיתוף פעולה עם אשור. עובדה זו גרמה לממלכת יהודה לשגשג. כלומר: בהיבט הפוליטי-מדיני מנשה היה מלך מצוין, ולכן מלך שנים רבות כל כך.

שאלה 3

סעיף א'

(1) המאורע הגורלי שעתיד להתרחש בגלל חטאי העם הנרמז בפסוקים 1-3 הוא: גלות ישראל לאשור. הגלות אירעה בשנת 722/1 לפנה"ס.

(2) אסונות שהתרחשו לפני גלות ישראל לאשור (על התלמיד לבסס ולהסביר שלושה מפסוקים שונים):

- בצורת ורעב: "וגם אני נתתי לכם נקיון שיניים.. וחסר לחם".
 - צמא: "וונעו שתיים שלש ערים אל עיר אחת לשתות מים ולא ישבעו.."
 - נגעים חקלאיים: "הכיתי אתכם בשדפון ובירקון.."אן: מכת ארבה שפגעה ביבולים: "גנותיכם וכרמיכם ותאניכם.. יאכל הגזם".
 - מכת דבר: "שלחתי בכם דבר.."אן: הפסד במלחמה: "... הרגתי בחרב בחוריכם..".
 - השמדה: "... הפכתי בכם כמהפכת אלהים את סדם ואת עמורה..".
- ה' נאלץ להעניש את עמו בשל העובדה שהעם המשיך לחטוא, ולא חזר בו ממעשיו הרעים, על אף העונשים הרבים שקיבל. ה' רצה לגרום לעם לחזור בתשובה ולהפסיק לחטוא, והוא ניסה להשיג זאת באמצעות עונשים - אך לשווא.

סעיף ב'

(1) על פי פסוק 1, נשות שומרון העשירות ובעליהן שיתפו פעולה יחד, וחטאו. חטאן של נשות שומרון היה דרבון בעליהן לעשוק את עניי העם, על מנת שלהן (לנשות שומרון) תהיה אפשרות לחיות חיי תענוגות, הכוללים שתייה והוללות (על חשבונם של העניים):

"... העשקות דלים הרצצות אביונים האמרות לאדניהם הביאה ונשתה".

(2) אחאב נחשב שותף לעבירה שתכננה איזבל. זאת ניתן לראות על פי העונש שגזר עליו אליהו: "הרצחת וגם ירשת.. במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה". אחאב עתיד להיענש בעונש מוות, בשל אחריותו למות נבות. הסיבה לכך היא: אחאב עיוות את דבריו של נבות, ואת סירובו למכור לו את הכרם. נבות פרש בפני אחאב נימוק דתי ונימוק רגשי לכך שאינו יכול למכור את כרמו: "חלילה לי מה' מתתי את נחלת ה' לך". לעומת זאת, אחאב השמיט את נימוקיו של נבות, כאשר סיפר לאיזבל את אשר אירע, על מנת לגרום לה להשיג בעבורו את הכרם: "... לא אתן לך את כרמי". לאור זאת, גם הוא שותף ואחראי למותו של נבות.

סעיף ג'

(1) הדרישות של עמוס מן העם בתחום הפולחן (על התלמיד להציג שתיים):

- להגיש לה' בכל בוקר מנחות.
- להגיש לה' מעשרות אחת לשלושה ימים.
- להגיש לה' קורבנות נדבה.
- להקטיר לו קטורת.

הסתירה בין דרישות אלה ובין העמדה בנוגע לפולחן הבאה לידי ביטוי בעמוס ה', 22-24 היא: בעוד שבעמוס ד הנביא מדרבן את העם לעסוק במצוות הפולחן ובמיוחד בהן, בעמוס ה טוען הנביא שיש להפסיק להקריב לה' קורבנות ולעסוק במצוות הפולחן, כיוון שה' סולד מהן, ומעוניין בקיום מצוות מוסר בלבד אן: כיוון שה' לא ביקש מהעם לקיים מצוות פולחן בעת מתן עשרת הדברות, לאחר יציאת מצרים.

(2) לפי פירושו של מצודת דוד, עמוס לא חרג מעמדתו בנוגע לפולחן: עמוס עדיין התנגד בתוקף לקיום מצוות הפולחן. לדעת מצודת דוד, בשל העובדה שהעם עצמו אהב לקיים את מצוות הפולחן והתמקד בהן, עמוס נקט בלשון צינית, ואמר: 'המשיכו וקיימו את מצוות הפולחן, ובסוף תראו מה יהיה עתידכם/גורלכם' (כלומר קיום מצוות הפולחן יביא להענשתכם).

סעיף ד'

(1) הדגמת האמצעי הספרותי- הרטורי - שימוש בגוף ראשון: "וגם אני נתתי... אנכי מנעת... והמטרתני...". תפקידו של השימוש בגוף ראשון הוא להדגיש את העובדה שהעונשים

והמכות שנחתו על העם היו פעולות ישירות של ה' (ולא מיד הגורל), על מנת לגרום להם לחזור בתשובה. אן: תפקידו של השימוש בגוף ראשון הוא להדגיש את העובדה שעמוס הוא נביא ה', המעביר לעם את דברי ה' כלשונם, כפי שאמר אותם ה' עצמו (עמוס אינו מדבר על דעת עצמו).

(2) הדגמת דימויים מפסוק 11 (על התלמיד להדגים אחד ולהסביר את תפקידו בנבואה):

- "הפכתי בכם כמהפכת אלהים את סדם ואת עמורה" – ה' הביא להשמדת העם, כפי שהשמיד את הערים סדום ועמורה. תפקידו של הדימוי בנבואה הוא: להדגיש את חומרת חטאיו של העם (בדומה לאלה של סדום ועמורה) אן: תפקידו של דימוי זה הוא להדגיש את כעסו של ה' על העם (בדומה לכעסו של ה' על תושבי סדום ועמורה).
- אן: תפקידו של הדימוי בנבואה הוא: להדגיש את חוסר ההיגיון בהתנהגותו של העם- על אף העונשים הכבדים שקיבל, הוא עדיין לא חוזר בתשובה ולא מתקן את מעשיו. "ותהיו מאוד מוצל משרפה" – לאחר העונשים הרבים שהטיל ה' על עם ישראל, מצבו קשה ואנוש- כשם שבול עץ נותר חרוך, לאחר שהעץ כולו נשרף. תפקידו של הדימוי בנבואה הוא: להדגיש את מצבו הקשה של העם בעקבות חטאיו. אן: תפקידו של הדימוי בנבואה הוא: להדגיש את חוסר ההיגיון בהתנהגותו של העם- על אף העונשים הכבדים שקיבל, הוא עדיין לא חוזר בתשובה ולא מתקן את מעשיו.

פרק שני – נושאי החובה (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מתוך השאלות 4-7 (לכל שאלה – 8 נקודות)

חוק

שאלה 4

סעיף א'

סיבה מצפונית כסיבה לקיום החוקים (על התלמיד להסביר אחת):

- על פי החוק, יש לשלם לעני שכר בתום יום העבודה, ואין לדחות את תשלום השכר אפילו לא ליום המחרת. הסיבה המצפונית היא: כי מדובר באדם עני, החי מהיד לפה, ודחיית תשלום השכר עלולה להוביל למותו של העני.
- יש להשאיר לשכבות החלשות את היבול הנותר לאחר המסיק והבציר. הסיבה המצפונית היא: יציאת מצרים - עם ישראל היה עבד במצרים (שכבה חלשה ונוקמת), ולכן עליו להבין את מצב השכבות החלשות בקרב עמו ולדאוג להן. וכן לתקבלנה תשובות נוספות.

חשש מעונש כסיבה לקיום החוקים (על התלמיד להסביר אחד):

- הלנת שכרו של העני תגרור פנייה שלו לה', וכתוצאה מכך המעביד יחשב כחוטא, וייענש על ידי ה' על מעשיו.
- אזכור יציאת מצרים - מי שלא ישאיר מהתוצרת החקלאיות לשכבות החלשות, ה' יעניש אותו, כפי שהעניש את המצרים על כך שפגעו בבני ישראל, כאשר היו עבדים במצרים.

קבלת שכר כסיבה לקיום החוקים:

מי שיקיים את החוק, וישאיר אלומות שיבולים שנשכחו בשדה עבור השכבות החלשות, ולא ישוב לקחתן – ה' יברך את מעשה ידיו.

סעיף ב'

יש צורך להביא סיבות רבות לחוקים אלה, מכיוון שמדובר בחוקים סוציאליים, אשר פונים לליבו של האדם, ולעיתים אף מבקשים ממנו לבצע פעולות שאינן מובנות מעליהן. כמו כן, אין בחוקים אלא ענישה מפורשת שניתן לאכוף אותה. לאור זאת, מנסה המחוקק לגרום בכל דרך אפשרית לקיום החוקים.

תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות.

חכמה**שאלה 5****סעיף א'**

- (1) דוגמאות לתגובה באמצעות דיבור והמניע להן (על התלמיד להביא אחת):
- "ותאמר לו אשתו עדך מחזיק בתמתך ברך אלהים ומת" – לאחר שאיוב מוכה בשחין, אשת איוב אומרת לו, שיפסיק להחזיק באמונתו, יקלל את ה', וכך ימצא את מותו (העונש על קללת ה' הוא מוות). המניע לדבריה הוא: אשת איוב מעוניינת שסבלו של איוב ייפסק, ולדעתה הדרך היחידה להפסיק את הסבל היא באמצעות המוות.
 - "ויאמר... גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל" – תגובת איוב לאסון היא, שכפי שידעו לקבל עד כה את הטוב מה', עליהם לדעת לקבל גם את הרע. אן: יבוא יום שבו יקבלו טוב מה', ויפסיקו לקבל רע.

- (2) דוגמאות לתגובה באמצעות שתיקה והמניע לה (כל התלמיד להביא אחת):
- "ויקח לו חרש להתגרד בו והוא ישב בתוך האפר" – איוב אינו מגיב מילולית על מכת השחין שפקדה אותו – הוא יושב אבל על בניו ומתגרד מפאת מחלתו.
 - "וישבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות ואין דבר אליו דבר כי ראו כי גדל הכאב מאד" – כאשר חברי איוב באים לבקרו לאחר האסון, על מנת לנחם אותו, הם מבינים עד כמה מצבו של איוב קשה ועד כמה כאבו גדול. הם אינם מזהים אותו (מראהו השתנה לאור האבל והשחין). הסבל של איוב הוא כה גדול, עד כי לא ניתן לנחמו במילים. לכן, חבריו יושבים עימו לאורך כל תקופת האבל מבלי לומר דבר.

סעיף ב'

לדעתי, הדרך העדיפה להתמודד עם אסון היא באמצעות דיבור. דיבור מאפשר לאדם לפרוק את אשר על ליבו, ולא לשמור זאת לעצמו. שכן שתיקה מעצימה את הכאב, מובילה למתח נפשי ולא מאפשרת לאדם להשלים עם האסון שפקד אותו.

תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות התומכות בהתמודדות עם אסון באמצעות דיבור או באמצעות שתיקה.

נביאי אמת ושקר

שאלה 6

סעיף א'

הנימוק לאיסורים שה' גוזר על עם ישראל לפני כניסתו לארץ כנען הוא: אין לעבור על איסורים אלה, כיוון שמעבר עליהם הוא מעשה מתועב (נפשע) בעיני ה': "...כי תעבת ה' עושה כל אלה...". הגורל הצפוי לעם אם יעבור על איסורים אלה הוא: איבוד הארץ- גירוש וגלות מארץ-ישראל. כשם שהכנענים חטאו ויגורשו מהארץ בשל חטאיהם, כך יקרה גם לעם-ישראל: "... ובגלל התעבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך.."

סעיף ב'

(1) דרך ההתקשרות בין ה' ובין עם ישראל היא: תיווך באמצעות נביא, אותו ממנה ה'.
(2) על פי פסוק 16 עם ישראל ביקש מה' תקשורת באמצעות נביא, כיוון שהתגלות ה' לעם במעמד הר סיני הפחידה אותו, וגרמה לו לחשוש לחייו. לאור זאת, העם העדיף תקשורת עקיפה עם ה', באמצעות נביא: "...לא אסיף לשמע את קול ה'..ואת האש הגדלה הזאת.. ולא אמות".

תגובות לחורבן ושיבת ציון

שאלה 7

סעיף א'

בעזרא א, 4-1 מתוארת הצהרת כורש, המתירה למי שרוצה מהעם לשוב לארצו: "מי בכם מכל עמו... ויעל לירושלם אשר ביהודה". אָן: "וכל הנשאר מכל המקמות אשר הוא גר שם...". לאור זאת, הצהרת כורש מתירה אך לא מחייבת לחזור לארץ. הכתוב בישיעה מ, 2 מחזק עובדה זו, שכן ישעיהו מנסה לעודד ולשכנע את הגולים לשוב לארץ: "כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה".

אָן: על פי עזרא א, 4-1, הצהרת כורש מתפרסמת כאשר הסתיים פרק זמן הגלות, עליו ניבא ירמיה: "ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה". ירמיהו בנבואתו קצב את גלות בבל בזמן. הנאמר בישיעהו מ, 2 מעיד על כך, שעל אף העובדה שהגלות הסתיימה, לא כל העם נענה לחזור לארץ. לכן, ישעיהו מדגיש שזמן הגלות הסתיים כדי לשכנע את העם לחזור לארץ: "כי מלאה צבאה...".

סעיף ב'

תפקיד האל על פי פסוקים 3-4 הוא: ליישר את הדרך לגולים השבים לארץ. התרומה בתפקיד זה בניסיון הנביא לשכנע את העם להיענות לקריאה של כורש היא: לעודד את העם לבל יפחדו מהדרך חזרה לארץ. ה' ידאג שהדרך תהיה להם קלה. תפקיד האל על פי פסוקים 10-11: להוביל את העם כרועה המוביל את עדו - לקבץ את כל העם לקראת השיבה לארץ. אַן: לדאוג לחלשים בדרך. התרומה בתפקיד זה בניסיון הנביא לשכנע את העם להיענות לקריאה של כורש: להבטיח לעם שה' ידאג להם בדרכם חזרה לארץ, לכל החלשים והצעירים. כמו כן, ה' ידאג לקבץ את כל הגולים לקראת השיבה לארץ.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה (8 נקודות)

הנבחרים נדרשו לענות על אַחת מתוך השאלות 8-9 (לכל שאלה – 8 נקודות)

נביאי אמת ונביאי שקר

שאלה 8

סעיף א'

(1) ראיות לתוקפנות של אמציה (על התלמיד להביא ראיה אַחת ולהסבירה):

- "וויאמר אמציה אל עמוס חזה לך ברח לך אל ארץ יהודה" – אמציה מסלק את עמוס ממלכת ישראל. אַן: "ואכל שם לחם ושם תנבא" – אמציה מסלק את עמוס לממלכת יהודה, על מנת שינבא שם את נבואותיו ויתקיים מהן שם (בממלכת יהודה).
- "ובית אל לא תוסיף עוד להנבא כי מקדש מלך הוא ובית ממלכה היא" – אמציה דורש מעמוס שלא לשאת את נבואותיו בבית אל.

(2) מן התגובה של עמוס עולה כי דברי אמציה אינם מרתיעים אותו: "ועתה שמע דבר ה' אתה אמר לא תנבא על ישראל ולא תטיף על בית ישחק לכן כה אמר ה'..." – למרות תוקפנותו של אמציה ודרישתו שעמוס לא ינבא בממלכת ישראל, עמוס מנבא נבואת פורענות לאמציה ולממלכת ישראל.

סעיף ב'

מאפיינים של נביא אמת מדברי עמוס בפסוקים 14-15 (על התלמיד לציין מאפיין אחד ולהסבירו):

- תפקיד הנביא אינו עובר בירושה: "לא נביא אנכי ולא בן נביא".
- הנבואה אינה מקצוע לשם פרנסה: "כי בקר אנכי וכולס שקמים".
- הנביא נבחר על ידי ה': "ויקחני ה' מאחרי הצאן".
- הנביא מחויב להביא את דבר ה' לעם: "לך הנבא אל עמי ישראל".

תגובות על החורבן ושיבת ציון

שאלה 9

דוגמאות לאמצעים ספרותיים שונים שנקט הנביא (על התלמיד להביא שתי דוגמאות – ציטוט והסבר):

- המילה המנחה רוח: "אני מביא בכם רוח וחייתם"; "ונתתי בכם רוח וחייתם"; "ורוח אין בהם..." – אמצעי זה נועד להדגיש את הפחת רוח התקווה בעם, הנמצא מיואש בגולה ומשוכנע שאין תקווה לגאולה, לשיבה לארץ.
- מטפורה – המילה "קברים" משמשת כמטפורה לגולה בה נמצא העם. תפקידה הוא לעודד העם שה' יפתח קברותיהם, משמע יפתח שערי הגולה ויביאם לארץ.
- פירוט - "ונתתי עליכם גידים והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם..." אָן: "וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם" – הפירוט נועד לנחם את העם ולהוכיח להם את נחישות ה' להשיבם לארץ.
- הגזמה - "...והנה רבות מאוד והנה יבשות מאד" אָן: "...חיל גדול מאד מאד" אָן: "כל בית ישראל". מטרת ההגזמות שעל אף מצבו העגום של העם הוא עתיד להיגאל באופן מלא.
- משל ונמשל – יחזקאל מנבא את נבואתו באמצעות שימוש במשל (כל ציטוט מהמשל יתקבל). מטרת המשל היא להדגיש את המסר לפיו, העם ישוב לארצו מהגלות. שימוש במשל העוסק בעצמות יבשות שחוזרות לחיים, מדגיש שאף על פי שהעם לא מאמין שהחזרה לארץ תתקיים – היא תתקיים כנגד כל הסיכויים: "...העצמות האלה כל בית ישראל הנה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו".

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 10 (חובה) ועל שתיים מתוך השאלות 11-13 (לכל שאלה – 4 נקודות)

שאלה 10

שלוש המשימות שהטיל משה על המרגלים (על התלמיד להביא דוגמה אחת לכל משימה ולהסבירה):

- לבדוק את טיב הארץ – "וראיתם את הארץ מה היא" – עליהם לסקור את הארץ. אָן: "ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה היא אם רעה" – לבדוק אם אדמת הארץ טובה או אינה טובה. אָן: "ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ אם אין" – לבדוק את טיב גידולי הארץ, האם משובחים הם, האם הצומח בה הוא טוב.
- ללמוד על עוצמתו של העם היושב בה – "ואת העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב" – לבדוק אם העמים הנמצאים בארץ חזקים או חלשים, רבים או מעטים.
- להכיר את מבנה היישובים בארץ – "ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים" – לבדוק האם יישובי הארץ מבוצרים (מוקפי חומה), או אינם מבוצרים.

שאלה 11

סעיף א'

ראיה לכך שמשימת המרגלים הייתה מיותרת לכאורה:
ה' אומר למשה לשלוח מרגלים לתור את הארץ, אשר בכוונתו לתת לבני ישראל. מאחר וה' יתן את הארץ לעם בכל מקרה, אין טעם בשליחת המרגלים: "שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל".

סעיף ב'

לפי פירוש הנצי"ב, המשימה אינה מיותרת. אלוהים יודע שיש ענקים בארץ ושמשימת כיבוש הארץ תהיה קשה. המרגלים נשלחו לתור את הארץ כדי לראות את טובה, ועל ידי כך לעודד את העם ולגרום לו להיות מוכן להקריב את חייו לשם כיבושה.

שאלה 12

סעיף א'

דוגמאות לדיווח שיש בו עמדה אישית של המרגלים (על התלמיד להביא שתי דוגמאות מפסוקים שונים ולהסביר):

- "...לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו" – לדעת המרגלים, העם היושב בארץ חזק מעם ישראל, ולכן בני ישראל לא יוכלו להילחם בו/לגבור עליו.
- "ארץ אכלת יושביה" – לדעת המרגלים, הארץ גורמת נזק לתושביה ומביאה למות היושבים בה. כלומר, לדעתם לא משתלם לכבוש את הארץ.
- "ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" – לדעת המרגלים, התושבים החיים בארץ הם ענקים, עד כדי כך, שבני ישראל נראים לעומתם קטנים כחגבים. כלומר, לדעתם אין לבני ישראל סיכוי לנצח את תושבי הארץ.

סעיף ב'

המטרות של המרגלים בהבעת הדעה האישית (על התלמיד להסביר מטרה אחת):

- מניעת יציאה למלחמה, בה העם עתיד להפסיד.
 - למנוע מוות מיותר וצפוי מראש בקרב העם.
- וכן תתקבלנה תשובות נוספות.

שאלה 13

סעיף א'

עמדת היחיד בנוגע לכיבוש הארץ היא עמדתו של כלב. כלב יוצא נגד שאר המרגלים והעם וטוען שיש ביכולתם לעלות למלחמה נגד יושבי הארץ ולגבור עליהם (לכבוש את הארץ): "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה".

סעיף ב'

תכונות המאפיינות את מנהיגותו של אדם המביע עמדת יחיד (על התלמיד לציין אחת):

- אומץ – לעמוד יחיד מול רבים.
- בטחון עצמי – אינו חושש להביע את עמדתו יוצאת הדופן.
- בטחון בצדקת דבריו - למרות היותו יחיד מול רבים, הוא משוכנע שהצדק עמו.

וכן תתקבלנה תשובות נוספות.